

Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького
Навчально-науковий інститут соціально-педагогічної та мистецької освіти
Кафедра філософії

ДИСКУРС В УМОВАХ МІНЛИВОСТІ СОЦІОКУЛЬТУРНОГО ПРОСТОРУ

Матеріали

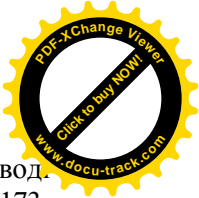
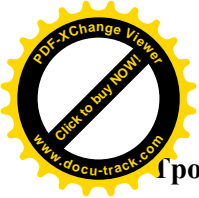
Всеукраїнської науково-практичної конференції

з міжнародною участю

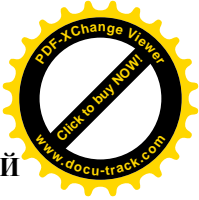
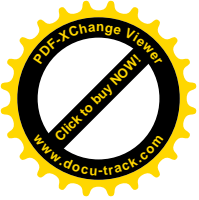
до 95-річчя Мелітопольського державного педагогічного
університету імені Богдана Хмельницького

(20-21 квітня 2018 р.)

Мелітополь
Видавництво МДПУ імені Богдана Хмельницького
2018

Гроїцька Олена, Авдими́рець Ната́лія. Діалог у філософському і науковому супроводі дискурсивних практик.....	173
Хливнюк Тетяна. До проблеми формування теорії туризму як соціального феномену.....	175
Черних О., Єрмоленко Світлана. Вокатив як виразник естетичних цінностей українців.....	177
Чигрін Інна, Жарков Віктор. Філософія як основа світосприйняття.....	179
Чумак Тетяна. Філософування як творче сприйняття світу.....	181
Шебанова Віталія. Трансформація дискурсу ставлення до їжі в умовах мінливості соціокультурного простору.....	183
Шевельова Катерина. Заняття як важлива форма ознайомлення дітей з природою.....	186
Шевченко Ганна. Роль сучасного комунікаційного простору у формуванні культури повсякдення студентської молоді.....	188
Щербак Вероніка. Розвиток музичного сприймання дітей в процесі слухання музики.....	190
Щербакова Ніна. Філософський дискурс трансформації ціннісних орієнтацій сучасної молоді України.....	193
Яриш Юлія. Інтермедіальність масової літератури в науково-критичному дискурсі.....	194

КОНСТРУКТИВІЗМ У ФІЛОСОФСЬКОМУ ДИСКУРСІ ВІТЧИЗНЯНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ДУМКИ

Александров Денис

*Мелітопольський державний педагогічний
університет імені Богдана Хмельницького*

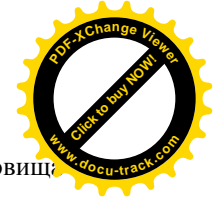
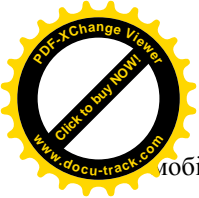
e-mail: alexandrov-denis@i.ua

Сучасні відчизняні та зарубіжні філософські дослідження педагогічного дискурсу все більше тяжіють до холістичного, цілісного погляду на інтереси суб'єктів освітнього простору. Популярний за останні роки конструктивістський підхід за своєю методологічною спрямованістю виводить інтереси особистості за межі жорсткої дихотомії об'єкту і суб'єкта, справедливо вказуючи на їх взаємодетермінуючий зв'язок, де важко провести демаркаційну лінію, що визначається одним, а що іншим. Згідно ідейному доробку конструктивізму, знання є не картиною об'єктивної дійсності, а швидше певним способом організації і узгодження власного досвіду в процесі життєдіяльності, де істина визнається множинною, а знання вибудовується в практиці за принципом придатності. Грунтуючись на ідеях конструювання сприйманого світу фактично «живою системою», самореферентності когнітивних систем, принципі життєздатності знання, невіддільності спостерігача від спостережуваного, ідеї автопоезису, розглянемо найбільш виразні субстанційні риси сучасного освітнього дискурсу.

Дискурсивний взаємозв'язок «суб'єкт – об'єкт» розглядається як такий, в якому суб'єкт пізнання зі своїми установками, інтересами та ментальними схемами конструє навколишнє соціальне середовище так би мовити «ударяючи по клавішах можливого», висікаючи нові форми, пробуджуючи світ до нового життя, вмикаючи спусковий механізм початку процесів самоорганізації [1]. У дискурсивному «вдіянні» приховано багато сенсів, у тому числі і енактивність пізнання, і конструювання в процесі пізнання, і структурне з'єднання, і циклічна детермінація когнітивного агента і середовища його активності. Такий підхід має багато спільного з синергетикою, адже обумовлені внутрішніми якостями відкритих нелінійних середовищ набори структур-атракторів виявляються як гігантські резервуари можливостей (із хаосу та дезорганізації виникає самоорганізована структура).

Конструктивістська парадигма має багато спільного з посткласичним неадетермінізмом, оскільки також ґрунтується на принципі, що виправдовує нелінійність розвитку світу, відсутність зовнішніх по відношенню до акторів детермінант поведінки, природність випадковості і непередбачуваності. Для розуміння сутності енактивістського ставлення людини до світу доволі вдалою є метафора танцю, яку запропонував Х. фон Фьорстер. Сучасне пізнання світу і активної діяльності людини в ньому – це парний танок людини зі світом з різноманітними па, у якому ведучим є то один, то інший партнер, при чому вони обидва безперервно розкриваються та розвиваються. Отже, неподільність свідомості суб'єкта та потенціалу навколишнього середовища, що фактично формують єдине ціле – є загальним проявом холістичних тенденцій сучасного конструктивізму.

До кола наукових праць, в яких якнайповніше розкриваються загальнотеоретичні основи філософського конструктивізму слід віднести праці Е. Томпсона, Е. Роша, Е. Телена, К. Касторіадіса. В розвиток концепції енактивізму найбільш вагомий внесок зробили представники радикального конструктивізму Ф. Варела та У. Матурана (90-х рр. XX ст.). Ця концепція багато в чому базується на ідеях теорії автопоезису, де

мобілізація своїх внутрішніх сил в пізнанні самого себе, в організації своєї діяльності і свого середовища трактується як спосіб самоконструювання, самовизначення.

Конструктивізм розвиває і наповнює новим змістом похідне від засновника еволюційної епістемології К. Лоренца уявлення, що життя є тотожним пізнанню («life is cognition»). В цьому сенсі будь-яка пізнавальна активність студентів спрямовується на те, щоб виявити те, що не дістає і добудувати цілісну систему знання, наскільки вона в даний історичний момент можлива. В рамках концепції енактивізму суб'єкт пізнання (або когнітивний агент) розглядається як активний та інтерактивний: він активно «вбудовується» в середовище, його когнітивна активність здійснюється за допомогою його «вдіяння» в освітній осередок.

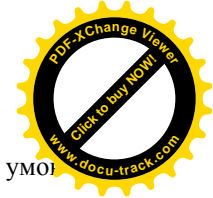
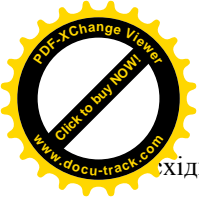
Конструктивізм також розвивається в руслі ідей, які були висунуті Дж. Гібсоном (екологічна теорія сприйняття), він несе в собі істотні доповнення і розширення, що виходять за межі виняткових механізмів сприйняття. Енактивізм підхоплює деякі положення кібернетики другого порядку Х. фон Фьорстера, теорії особових конструктів Дж. Келлі, радикального конструктивізму Е. фон Глазерсфельда, теорії бесіди Г. Паска, центральними в яких є положення про «конструювання знання» та «інтеракційний зв'язок» взаємодіючих суб'єктів.

Концепція конструктивізму спирається на такі трансдисциплінарні галузі знання як: еволюційна епістемологія Ф.Вукевіча, теорія автопоетичних систем (Ф. Варела, У. Матурана, Н. Луман та ін.), теорія складних адаптивних систем (С. Кауфман, Дж. Холланд та ін.), теорія критичності (П. Бак), антропологія Г. Бейтсона. Як передвісник сучасного енактивізму неодноразово в зазначених працях згадується і класик німецької філософії І.Кант, який свого часу писав, що «досвід – це конструкція, організація суб'єктом матеріалу чуттєвості (відчуттів), за допомогою апріорних форм плотського споглядання і апріорних категорій розуму»[2, С.151]. Саме конструкти свідомості, на думку філософа, оформляють досвід, причому те, що є недоступним індивідуальній свідомості, є предметом діяльності свідомості трансцендентального суб'єкта.

У філософському дискурсі вітчизняної педагогічної думки особливістю конструктивізму є прагнення до реалізації так званого «пробуджуючого навчання». Сьогодні вища освіта вже не є естафетною палицею від одного суб'єкта до іншого, а пов'язана зі створенням умов, за яких стають можливими процеси породження знань самими студентами в процесі активної освітньо-виховної діяльності. Особистість розглядається не як «сосуд», який треба наповнити знаннями, а як «факел», який слід запалити та надати необхідні умови до яскравого «розгорання», і відтак намагається відтворити нелінійну ситуацію відкритого діалогу, прямого та зворотного зв'язку, так би мовити «солідаристської освітньої пригоди», де суб'єкти освітнього простору працюють у єдиному темпоритмі, формують проблеми сумісного дослідження.

Представниками конструктивізму декларується завдання збагатити ментальний світ особи, розкрити її культурні горизонти та світоглядні підвалини. Вирішальна роль відводиться саме активному суб'єкту пізнання (агенту), настановам його свідомості та ціннісним вподобанням в обранні можливих шляхів розвитку у стані кризи сучасного суспільства. Усвідомлення множинності шляхів та тенденцій, наявність альтернатив напряму пов'язана з усвідомленням можливості покращення світу, поєднання пошуку істини з пошуком власного блага.

Трансдисциплінарність також слугує основою та специфікою конструктивізму у філософському дискурсі вітчизняної педагогічної думки. Трансдисциплінарність характеризує такий доробок, який йде фактично «через», «скрізь» предметні кордони багатьох дисциплін, виходячи за межі кожної з них, хоча зберігається ідея обміну та кооперації базових знань, в результаті чого міждисциплінарні взаємини стають більш органічними. Принцип топологічного поєднання інформаційних потоків в складну еkleктичну цілісність визначається необхідністю прискорити темпи розвитку особи, доторкнувшись до перевірених часом та перспективних культурних атракторів. Актори отримують можливість навчитись діяти відповідно настановам

східної або західної свідомості: «піддатися течії, щоб перемогти», або «перемагати за будь-яких умов незважаючи ні на що».

Таким чином, конструктивістський підхід слугує насамперед тому, що суб'єкт має можливість встановити контроль над тим, що він сприймає та зрештою відтворює у своїй діяльності, а також елімінувати негативні відхилення ззовні. Філософські підвали конструктивізму в освіті пов'язані з розкриттям протиріч та антиномій, які виявляються сигналом зіткнення з глибинами реального. Це стимулює у студентства розвиток мислення про складне та мислення в складності. Мислення про складне необхідне для пізнання багаторівневих процесів входження суб'єкта в середовище, холістичного сприйняття професійного становлення з різноманітними напрямками, розуміння власних інтересів як внутрішнього координатора вчинків. Мислення в складності передбачає пізнання багатства сенсів, якими сповнений простір самопізнання, з ієрархію цілей, емерджентністю, еволюційністю освітніх процесів.

Список використаних джерел

1. Князева Е.Н. Энактивизм: Концептуальный поворот в эпистемологии / Князева Е.Н. // Вопросы философии, 2013. № 10. – С.91–104.
2. Кант И. Критика чистого разума / И.Кант // Под ред. Ц.Г.Арзаканяна и М.И.Иткиныма. – М.: Эксмо, 2007. – 736 с.

ДО ФОРМУВАННЯ СВІТОГЛЯДНИХ ОРІЄНТИРІВ СУЧАСНОЇ ЛЮДИНИ

Андрюкайтене Регіна

Marijampole College, Lithuania

e-mail: regina.andriukaitiene@gmail.com

Олексенко Роман

Мелітопольський державний педагогічний

університет імені Богдана Хмельницького

Світогляд створює життєвий шлях людини, надає його життю осмисленість і цілеспрямованість, здатність робити висновки і міркувати, здійснювати вчинки у відповідності зі своїми поняттями і роздумами. Міркуючи, людина породжує свободу розуму, яка веде до свободи особистості. Живучи у відповідності зі своїми думками, людина бере відповідальність. Філософствуючи, людина стає особистістю. [1] Спробами осмислення можемо дати пояснення тому, що знаходиться навколо нас, адже кожна дрібниця, яка існує в нашому духовному світі – є матеріальний світ, який ми сприймаємо через призму духовності.

Отже, на наш погляд, для опанування філософського погляду на життя необхідна певна праця розуму і душі, оскільки цей підхід означає не просто вміння користуватися суворими правилами, але і використовувати знання, та взяти вектор допомоги людині самій думати і самій вирішувати головні питання свого життя. Кожна людина зовсім не зобов'язана бути філософом у професійному сенсі слова і не зобов'язана вивчати філософію, але вона має бути розумною істотою і повною мірою користуватись цим даром. Для того, щоб самостійно завжди і в усьому доходити до суті справи, зобов'язана знати саму себе і своє місце в світі, відчувати свою відповідальність за вчинки і дії не лише свої, але і оточення. Отже, в цьому сенсі людина зобов'язана жити, філософствуючи. Лише тоді вона буде відповідати своєму людському покликанню.